

Osmanlı Sağlık Hizmetinde Ermeniler

Suavi AYDIN

2001 yılının bahar aylarında, Osmanlı toplumsal hayatına damgasını vurmuş bir “millet”in, bu toplumsal hayat içindeki çok özel bir yönünü vurgulayan bir kitap yayımlandı. İstanbul’da Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Vakfı’nın özel gayretiyle yayımlanan bu kitap, bu vakfın eski yönetim kurulu üyelerinden Arsen Yarman tarafından yazıldı. Yarman bir işadamı, tarihçi değil... Ama bu çalışmasıyla meslekten tarihçilere parmak ısırtacak bir vukufiyet ve kaynak kullanımı becerisi gösteriyor. Kuşkusuz, bir çok kişiden destek almış; ama bu desteği dev bir metne dönüştürecek enerjiyi, heyecanı, isteği ve en önemlisi emeği ortaya koyarak bir işin nasıl yapılacağına ilişkin metodolojik bir örnek sergiliyor... Hele ki bu iş, binlerce belge içinde kaybolmuş bir cemaatin özel bir yönünü, daha önce vurgulanmamış bir yönünü gün ışığına çıkaracak bir çabaya karşılık geliyorsa, değeri bir kat daha artıyor.

Tam adı “Osmanlı Sağlık Hizmetlerinde Ermeniler ve Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi” olan, 865 sayfadan oluşan, büyük boy ve birinci sınıf kağıda basılmış kitap şu bölümlerden oluşuyor: “Gayrimüslimlerin Hukuki Statülerinin Genel Hatları”, “İstanbul’da Ermeni Nüfusu ve Yerleşimi”, “Ermenilerin Tercih Ettikleri Meslekler”, “Amiralar”, “İlk Ermenilerde Tıp (MÖ 15. yy.-MÖ 6. yy.)”, “Pagan Ermenistan’da Tıp (MÖ 4. yy.-MS 4. yy.)”, “Geleneksel Ermeni Tıbbında Şifalı Ot ve Su Tedavileri”, “Geleneksel Ermeni Tıbbında Ayur-Veda Etkileri”, “Ortaçağ’ın İlk Yarısında Hıristiyanlığın Ermenistan’a Girişi ve Tıbbın Gelişiminde Kilisenin Rolü (4. yy.-9. yy.)”, “Ortaçağ Ermeni Filozof ve Hekimlerinde Antik Tıp Etkisi”, “Ortaçağ Ermeni Tıbbının Önemli Kişileri (Yeznik Koghbatsi, David Anhaght, Anania Şirakatsi)”, “10.

yy -14. yy. Ermeni Rönesansı'nda Tıp (Ani Tıp Okulu, Kilikya Tıp Okulu, Kakig-Hetumyan'ın Tıp Kitabı, Kilikya Tıp Okulu'nun Diğer İsimleri, Diğer Tıp Okulları)", "Ortaçağ'ın İkinci Yarısında Ermeni Tıbbı (Amasya Tıp Okulu, Sivas Tıp Okulu)", "Arap Kültürünün Etkisi (Ermeni Tıp Terminolojisi)", "18. yy. Tıbbı (Tokat Tıp Okulu, Nor Culfa Tıp Okulu, Petros Kalantaryan, Stepannos Şahrimanyan)", "19. yy. Tıbbı (Hovagim Oğulukyan, Mikayel Resden Der Bedrosyan)", "İstanbul Ermeni Hekimler Birliği", "Ermeni Diasporası Hekimleri", "Ortadoğu'da Ermeni Hekimler", "Ermeni Tıp Tarihçileri", "Osmanlı Darüşşifaları", "Tıphâne-i Âmire'nin Açılışı", "Mekteb-i Tibbiye-i Adliye-i Şahâne", "Osmanlı Eczacılığı ve Ermeniler", "Ermeni Eczacıların

Biyografileri", "Ermeni Botanikçiler", "Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Darülaceze, Himaye-i Etfal Cemiyeti", "Anadolu Ermeni Hastaneleri", "II. Mahmud ve Kazaz Artın Amira Bezciyan Dostluğu", "Surb Pırgiç Ermeni Hastanesi Tarihi", "Tarihi Bir Vakfiye: Surp Pırgiç Vakfiyesi", "Surb Pırgiç Ermeni Hastanesi Salnameleri", "Ermeni Doktorların Biyografileri".

Görüleceği gibi, bu oylumlu kitap Surp Pırgiç Hastanesi'nin tarihine ait bir monografi olmanın çok ötesine geçiyor. Bu kitaptan Ermeni cemaatinin toplumsal tarihine ve Osmanlı İmparatorluğu içindeki rolüne, İstanbul'daki konumlarına ilişkin pek çok şey öğreniyoruz. Kitap bununla da yetinmiyor. Ermeni doktor ve eczacılarının biyografilerine geniş bir yer veriyor; ayrıca geniş bir Ermeni, Osmanlı ve Anadolu tıp tarihi bilgisini içeriyor. Özellikle 19. yüzyılda kurulmuş Osmanlı toplumsal yardım kurumlarına ilişkin bilgilerle desteklenen kitabın kapsamı, böylelikle daha da genişliyor. Dolayısıyla tıp ve eczacılık tarihçilerinin, antropologların, toplumsal tarih çalışanların, Ermeni cemaatinin tarihiyle ilgilenenlerin bir başucu kitabıyla karşı karşıya olduğumuzu anlıyoruz. Araştırmacının sadece Osmanlı kaynaklarını değil, Ermenice kaynakları da değerlendirmiş olması çalışmanın değerini bir kat daha artırıyor. Ne yazık ki Osmanlı tarihçiliğinin en eksik yanı, hâlâ Osmanlı halklarının dilleriyle yazılmış ya da değişik alfabelerle kaleme alınmış kaynakların yeterince değerlendirilmiyor oluşudur. Bu kitap, bu açıdan da önemli bir örnek çalışma olarak karşımızda duruyor.

Mete Tunçay'ın da önsözünde belirttiği gibi, bu kitap bir hastane tarihi olmanın çok ötesine geçerek ortaya koyduğu açılımlarla ortak tarihimize ait bir büyük katkı

olarak değerlendirilmelidir. Yine Tunçay'ın vurguladığı gibi, amatörlerine pek hoş gözlerle bakılmayan tarihçilik sahasının profesyonelleri bu kaynak kullanımı, kaynak zenginliği ve emek karşısında sadece gıpta edecekler ve Arsen Yarman'ı kutlayacaklardır.

Abstract

Arsen Yarman's book on the Ottoman medical history and the Armenians, together with the history of the Armenian Surp Pırgıç Hospital, is not only astounding with its usage of the rich historical materials and biographies, but also sets an example for the importance and methodology of the field which has been poor for the languages of the Ottoman subjects other than Turkish for the Ottoman historiography.

Key words

Ottoman medical history, Armenians.

Aradığım kitap
oldukça eski tarihli...
Acaba nereden
bulabilirim?...

Çalıştığım
konuda
yeterli kaynak
var mı?...
Varsa nasıl
ulaşabilirim?...

www.sanatkıtabevi.com.tr

İnternetteki İLK "sanal" sayfa...

Sanat Kitabevi

Karanfil Sok. Birlik İş Merkezi 5/60

06650 Kızılay / ANKARA

Tel: (90-312) 418 62 03

Fax: (90-312) 425 93 77

www.sanatkıtabevi.com.tr

sanat@sanatkıtabevi.com.tr